

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קיב

הברייתא ביארה את הפסוק "וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת נַפְשׁוֹ" שכל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל את נפשו.

רב הונא ורב חסדא: נחלקו בפירוש המילה "נִפְשׁוֹ". האם הכוונה לנפשו של 'הגזלן' כלומר הבעל הבית שלא משלם לפועל גורם מיתה לעצמו. או שהכוונה לנפשו של 'הנגזל' כלומר של הפועל, והיינו שהבעל הבית נענש כאילו הרג את הפועל.

וכל אחד מפרש את שיטתו על פי פסוקים אחרים.

דכתיב 'אל תגזול דל וכו' וקבע את קובעיהם נפש': ה' 'גזול' וימית את נפש הגזלנים.

דכתיב 'כן אורחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח': הגזלן הורג את נפשו של בעל הממון 'הנגזל'. (וכן כאן בעל הבית הגוזל את הכסף של הפועל הורג את הפועל).

ואידך נמי הכתיב 'נפש בעליו יקח': למאן דאמר 'נפשו' נפש הגזלן - מה הוא יענה על הפסוק 'נפש בעליו יקח' האומר שהגזלן נוטל את נפש הבעלים? תשובה: 'בעליו' **דהשתא:** הוא יפרש את הפסוק על הבעלים החדשים של הממון דהיינו נפש הגזלן. וכלומר שהגזלן לוקח את הנפש של עצמו.

ואידך נמי הכתיב 'וקבע את קובעיהם נפש': למאן דאמר 'נפשו' של הנגזל - מה הוא יענה על הפסוק 'וקבע את קובעיהם נפש' האומר שה' יטול את נפש הגזלן? תשובה: **מה טעם קאמר:** הפסוק מבאר את הטעם מדוע ה' יקח את נפשו של הגזלן? בגלל שהוא לקח את נפשו של הנגזל. והפסוק מתפרש כך, וקבע את קובעיהם נפש בגלל הנפש שהם קבעו.

*

למדנו במשנה - בעל הבית עובר על הלנת השכר רק בזמן שהפועל ביקש ממנו לקבל את הכסף, אבל אם לא, אינו עובר עליו.

יכול אפילו לא תבעו? תלמוד לומר 'איתך' לדעתך: כלומר אסור לך להלין את השכר כאשר אתה עושה זאת לרצונך, אבל אם הפועל לא תובע אותך אם כן הוא לא מעוניין לקבל עכשיו את הכסף אלא רק לאחר זמן.

יכול אפילו אין לו: אולי גם אם אין לבעל הבית כסף לשלם, הוא עובר על האיסור?

*

למדנו במשנה: המחיה אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר.

איבעיא להו חוזר או אינו חוזר: בעל הבית סיכם עם הפועל שיגבה את הכסף מהחנוני, והחנוני לא רוצה לתת לו. האם הפועל יכול לחזור ולתבוע את בעל הבית, או שהוא כבר לא יכול יותר לתבוע את בעל הבית ועליו לתבוע את החנוני. נחלקו בזה רבה ורב ששת.

אמר רבה מנא אמינא לה: מהיכן למדתי את שיטתי שהפועל יכול לחזור לבעת הבית? מלשון המשנה שאם המחיה אצל חנוני 'אינו עובר עליו'. דהיינו הוא רק לא עובר על האיסור של הלנת שכר, אבל הפועל יכול לחזור ולתבוע ממנו.

רב ששת: הסובר שאינו יכול לחזור לבעל הבית, עונה - כוונת המשנה שלבעל הבית כבר אין שום קשר לפועל שבגללו הוא יעבור על איסור הלנת שכר.

*

בעו מיניה מרב ששת - קבלנות וכו': אומן העובד 'בקבלנות' דהיינו שעושה מלאכה ומקבל על כך סכום שסוכם מראש (ואינו פועל שעובד לפי שעה), האם בעל הבית עובר עליו משום 'בל תלין' או לא? והספק תלוי בשאלה האם 'אומן קונה בשבח כלי' או לא. כלומר האם בעל מלאכה שמקבל כלי לשפץ אותו בעצם לווה את הכלי, וכשהוא משביח אותו הוא קונה את השבח לעצמו, וכשהוא מחזיר אותו לבעלים הוא מוכר את השבח לבעל הכלי. לפי זה לא שייך כאן איסור הלנת שכר, כי אין כאן שום 'שכירות'. אבל אם נאמר שהאומן אינו קונה את השבח כי הוא רק שכיר העובד כפועל בשירותו של בעל הבית לשפץ לו את הכלי, ומקבל שכר על עבודתו, יש בו איסור של הלנת שכר.

אמר להו רב ששת עובר. קושיא: והתניא אינו עובר. תירוץ: התם שהמחהו אצל חנוני ואצל שולחני: וכמו במשנתנו.

נימא מסייעא ליה הנותן טליתו לאומן: האומן גמר את העבודה והודיע לבעל הטלית שהטלית מוכנה, ובעל הבית התמהמה מלקחת את הטלית ולשלם. אפילו אם עברו עשרה ימים הוא לא עובר על 'בל תלין'. אבל אם האומן מסר לו את הטלית באמצע היום והוא לא שילם לו עד השקיעה, הוא עובר על 'בל תלין'. עד כאן הברייתא.

אם האומן 'קונה בשבח כלי', מדוע אם מסר האומן את הכלי לבעלים באמצע היום והוא לא שילם הוא עובר על בל תלין? והרי האומן קנה את הטלית והוא מוכר אותה לבעלים, וכל האיסור של 'בל תלין' זה רק בפועל ולא במוכר! אלא מוכח שהוא לא קונה בשבח כלי, והוא רק שכיר.

דחיה: אמר רב מרי בריה דרב כהנא - בגרדא דסרבלא: מדובר שמסר את הטלית לאומן שרק יסרוק את הצמר, ואין בפעולה הזו שבח לטלית. קושיא: למאי יהבה ניהליה? לרכוכי, היינו שבחיה! הרי הוא לא מביא לאומן את הטלית סתם, אלא הוא מביא אותה לרכך אותה. ואם כן יש כאן שבח בטלית. תירוץ: לא צריכא: אלא מדובר שהוא מסר את הטלית לאומן שידרוך על הצמר בתוך כלי עם חומר מיוחד, והוא משלם לאומן על כל דריכה ודריכה מטבע של 'מעה' אחת. ונמצא שהאומן הוא רק 'שכיר' שלו לעבודת הדריכה ולכן הוא לא קונה את הכלי. ואם כן אין ראייה מהברייתא הזו לשאלה שלנו העוסקת ב'קבלנות'.

*

למדנו במשנתנו - שכיר בזמנו נשבע ונוטל וכו': [כלומר שכיר שטוען שבעל הבית לא שילם לו, אם טוען זאת בתוך הזמן (-) אם יצא מעבודתו והלך לביתו ביום זמנו כל היום, ואם יצא כלילה זמנו כל הלילה) הרי הוא נשבע ונוטל את שכרו מבעל הבית].

שאלה: שכיר, אמאי תקינו ליה רבנן למשתבע ושקיל? מדוע תיקנו חכמים לשכיר שישבע ויטול, והרי צורת השבועה היא שבעל הבית נשבע ונפטר. [כפי שלמדנו במס' שבועות - כל הנשבעים של התורה נשבעים ולא משלמים, דהיינו שעל הנתבע (ובמקרה שלנו בעל הבית) להישבע שהוא לא חייב והוא נפטר מלשלם, אבל אין התובע (ובמקרה שלנו השכיר) נשבע ונוטל].

תשובה: **אמר רב יהודה אמר שמואל:** הלכות גדולות שנו כאן חכמים, שיש מקרים בהם תיקנו חכמים שהתובע נשבע ונוטל, והם: **שכיר** ונגזל ונחבל וחנווני על פנקסו (- כולם מבוארים במס' שבועות דף מד ע"ב).

קושיא: **הני הלכתא נינהו? הני תקנות נינהו!** וכי הם הלכות למשה מסיני? והרי הם תקנות חכמים! ומדוע אמרת שהם 'הלכות גדולות'?

תירוץ: **אלא אמר רב יהודה אמר שמואל 'תקנות גדולות' שנו כאן.**

קושיא: **'גדולות' מכלל דאיכא קטנות:** אם אתה אומר 'תקנות גדולות שנו כאן' משמע שרק כאן הם תקנות גדולות, אבל שאר תקנות חכמים הם תקנות קטנות, וזה לא נכון, שהרי יש עוד תקנות גדולות שתיקנו חכמים.

תירוץ: **אלא אמר רב נחמן אמר שמואל:** תקנות קבועות שנו כאן חכמים, דהיינו שראוי לעשותן קבע לעקור דין תורה, שהרי מדאורייתא הנתבע נשבע ונפטר, וכאן לקחו חכמים את השבועה מבעל הבית והטילו אותה על השכיר (= התובע) שישבע ויטול, והטעם הוא משום שהשכיר צריך את המעות יותר מבעל הבית (= כדי שיוכל לחיות מהמעות).

קושיא: **ומשום כדי חייו דשכיר מפסדנא ליה לבעל הבית?** וכי בגלל טעם זה אנו מפסידים את בעל הבית שלא יוכל להישבע ולהיפטר?

תירוץ: **בעל הבית גופיה ניחא ליה דמשתבע שכיר ושקיל, כי היכי דליתגרו ליה פועלים:** לבעל הבית בעצמו יותר נוח שישבע השכיר ויטול כדי שהפועלים ירצו להשכיר את עצמם אליו, משום שאם השבועה תהיה מוטלת עליו והוא ישבע ויפטר, לא ירצו הפועלים להשכיר את עצמן אליו מחשש שמא לא ישלם להם וישבע ויפטר.

קושיא: **שכיר גופיה ניחא ליה דמשתבע בעל הבית ויפקע, כי היכי דליגרוהו:** להיפך! השכיר מעדיף שבעל הבית ישבע ויפטר למרות שבכך הוא מפסיד את שכרו, וזאת כדי שירצו לשוכרו, שאם הוא ישבע ויטול יאמרו הבעלי בתים שהוא חשוד לתבוע שוב את השכר לאחר שקיבלו ולהישבע לשקר וליטול.

תירוץ: **בעל הבית על כרחיה אגר:** בעל הבית בעל כרחו שוכר פועלים כשהוא נצרך לכך, ולכן אין לחשוש שאם השכיר ישבע ויטול לא ירצה לשוכרו.

קושיא: שכיר נמי בעל כרחיה איתגר: גם שכיר משכיר את עצמו בעל כרחו כיון שהוא צריך להתפרנס, וא"כ אין לחשוש שאם בעל הבית ישבע ויפטר הוא לא ישכיר את עצמו לבעל הבית.

מחמת הקושיות הנ"ל הגמ' מבארת בצורה אחרת מדוע תיקנו שעל השכיר להישבע:

אלא בעל הבית טרוד בפועלים הוא: והוא חושב בטעות שהוא שילם לו למרות שבאמת לא שילם לו, ולכן הוא לא נשבע ונפטר אלא השכיר נשבע ונוטל.

קושיא: אי הכי: א"כ שישלם לשכיר ללא שבועה, שהרי הוא כלל לא זוכר אם שילם לו או לא, והשכיר זוכר שלא שילם לו, ומדוע על השכיר להישבע?

תירוץ: כדי להפיס דעתו של בעל הבית: לרצות אותו, שלא יחשוב שהשכיר משקר לו (- שהרי הוא בטוח שכן שילם לו).

קושיא: וניתב ליה בעדים: א"כ מדוע תיקנו שעל השכיר להישבע, שיתקנו שעל כל בעל הבית לשלם לשכירים בפני עדים, ובכך אין את החשש שהוא ישכח מחמת שהוא היה טרוד, ואם הוא יטען פרעתי לו שלא בפני עדים, יתן לו ללא שבועה.

תירוץ: טריחא להו מילתא: זהו טורח לבעל הבית לחפש כל יום אחר עדים.

קושיא: וניתב ליה מעיקרא: שיתקנו שעל בעל הבית לשלם לשכירים בבוקר לפני עבודתם, ובכך אם יטען השכיר שלא קיבל אינו נאמן.

תירוץ: שניהם רוצים בהקפה: בעל הבית מעוניין לשלם בסוף העבודה כיון שלפעמים אין לו מעות בבוקר, וגם השכיר מעוניין לקבל את התשלום בסיום העבודה שמא הם יפלו ממנו במהלך העבודה.

קושיא: אי הכי אפי' קצץ נמי: אם הטעם הוא בגלל שבעל הבית טרוד ושכח, א"כ שגם במקרה שהוא קצץ לו מראש את השכר שישבע השכיר כמה קצץ ויטול, ומדוע למדנו בכרייתא שאם האומן טוען שבעל הבית קצץ לו שני סלעים ובעל הבית טוען שקצץ לו רק סלע אחד, הדין הוא ש'המוציא מחבירו עליו הראיה' ועל האומן להביא ראיה שקצץ לו שנים, ומדוע לא ישבע ויטול?

תירוץ: קציצה ודאי מידכר דכירי ליה אינשי: במקרה שקצץ לשכיר את המחיר, הוא אינו שוכח כמה קצץ מחמת הטרדה, ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה.

קושיא: **אי הכי אפי' עבר זמנו נמי:** אם הטעם הוא בגלל שבעל הבית טרוד ושכח, א"כ גם אם עבר זמנו והוא תבע את בעל הבית רק למחרת שנאמין לשכיר, ומדוע למדנו במשנתנו שאם עבר זמנו אינו נשבע ונוטל לפי שחזקה על בעל הבית שלא משהה את שכרו של השכיר ועובר בכך על 'בל תלין', והרי אם הוא טרוד בפועליו יש לחשוש שבכל זאת שכח שלא שילם לו.

תירוץ: **הני מילי:** בעל הבית טרוד בפועליו רק לפני שמגיע זמן חיוב התשלום לשכיר, אבל כשמגיע זמן התשלום הוא עומד על עצמו ונזכר כדי שלא יעבור על איסור 'בל תלין'. [ראה תוס' ד"ה השתא].

קושיא: **וכי שכיר עובר משום בל תגזול:** והרי כשם שבעל הבית עומד על עצמו כשמגיע זמן התשלום ונזכר כדי שלא יעבור על האיסור, כך השכיר אינו רוצה לעבור על איסור גזל ולתבוע את שכרו פעם נוספת, וא"כ מדוע שלא ישבע ויטול גם לאחר שמגיע זמן התשלום?

תירוץ: **התם תרי חזקי:** לבעל הבית יש שתי חזקות, 1. שאין בעל הבית עובר על איסור 'בל תלין'. 2. שהשכיר לא ממתין מלקבל את שכרו אלא תובעו מיד בסיום העבודה. אבל **הכא חדא חזקה:** אבל לשכיר יש רק חזקה אחת, שלא לעבור על איסור גזל, ולכן לאחר שהגיע זמן התשלום אין השכיר נשבע ונוטל.